

КОСТЯНТИН ПОПОВИЧ. РОМАН «БЕНТЕЖНИЙ СВІТАНОК»

Тетяна ФОНАРІЮК,
учитель Чернівецької гімназії № 6

Мета: ознайомити учнів із творчим доробком буковинського письменника Костянтина Федоровича Поповича, опрацювати зміст роману «Бентежний світанок», допомогти зрозуміти проблеми, порушені у творі; формувати вміння логічно висловлювати свої думки, робити висновки, розвивати спостережливість, виробляти комунікативні навички; виховувати почуття патріотизму, людяності.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет письменника, виставка його творів, відеоекскурсія, мультимедійна презентація, картки з таблицею фразеологізмів із твору.

Випереджувальні завдання. *Загальне:* прочитати роман К. Поповича «Бентежний світанок»; *індивідуальне:* підготувати коротке повідомлення про життя і творчість К. Поповича від першої особи; підготуватися до інсценізації уривка роману за попередньо визначеними ролями.

Епіграф.

Щоб зробити у світі що-небудь гідне, не можна стояти на березі, тремтячи і думаючи про холодну воду і небезпеки, що підстерігають плавців. Треба стрибати у воду і випливати як вийде.

Сідней Сміт

Перебіг уроку

Актуалізація опорних знань. Мотивація навчальної діяльності.

Евристична бесіда.

- Назвіть відомих вам письменників Буковини.
- З ким із них ви знайомі особисто?
- Де ви вперше почули про К. Поповича?

Перегляд слайдів попередніх зустрічей із К. Поповичем.

Повідомлення теми, мети, епіграфа уроку.

♦ Занотуйте тему уроку в зошитах, обговоріть та узгодьте цілі, прокоментуйте епіграф.

Сприймання й засвоєння учнями навчального матеріалу.

Слово вчителя. Буковину вважають невичерпним джерелом української духовності й культури. Живлять це джерело правдиві таланти, не даючи йому засохнути. Кожен район Чернівецьчини славиться чудовими, працьовитими людьми. Сокирянщина, зокрема, відома тим, що в селі Романківці 21 травня 1924 року народився Костянтин Федорович Попович. Тут, серед безмежних полів і чарівних краєвидів бессарабського полісся, виростав, мужнів, набрався життєвої мудрості «науки витязь, майстер слова», у серці якого назавжди переплелися Україна і Молдова.

Презентація випереджувального завдання.

Виступ підготовленого учня, який озвучує фрагменти життєпису митця від імені його самого.

Мандруючи життям, я щоразу радів із того, коли розумів, що живу на цій землі даремно, що моє слово почує, сприйняте, пережите людьми, для яких, власне, я і творив.

Весна завжди додавала мені впевненості в тому, що життя вічне. Це неспроста, бо народився я у травні, тоді, коли цвіли сади, буяли трави, зеленіли безмежні поля, на яких увесь вік працювали мої батьки, додержуючи Божих заповідей.

Кажуть, людина багатшає тоді, коли може досягнути душею і серцем культуру інших народів. А робить вона це, звичайно, через слово.

Мені пощастило, бо в нашій сім'ї завжди перепліталися цілющі зерна української та молдавської мов, оскільки рідного батька походить зі стародавньої Молдавії, а мати народилася і все життя прожила на Буковині.

У 1931 році я, як і всі мої ровесники, сів за парту. Незчувся, як із невгамовного першокласника виріс до гімназиста. Майже з усіх шкільних предметів брав найвищу планку, окрім поведінки, тому що був дуже непосидючий.

Приємно згадувати дитинство, бо в ньому завжди відчуваєшся щасливим. І подорослішавши, розумієш, що життя прожити – не поле перейти, особливо, коли віч-на-віч зустрічаєшся з болем, гіркими слізьми війни. Про ці пережиті події ви дізнаєтеся докладніше зі сторінок моїх романів.

Спокій і радість приносило художнє слово, яке в моїй долі відіграло вирішальну роль, а також глибина родинних традицій, звичаїв, християнських канонів української та бессарабської культур.

Віртуальна екскурсія Історико-літературним музеєм ім. К. Поповича.

Методична ремарка. Екскурсію за допомогою скайпу проводить учитель історії Романковецької гімназії Сокирянського району.

У широких колах добре знають Костянтина Поповича як компетентного й високоерудованого автора низки монографій і досліджень у сфері українсько-молдовсько-російських літературних зв'язків. Із-поміж солідної кількості наукових праць академіка назвемо найголовніші:

- 1959 – «Життя і творчість М. Емінеску»;
- 1961 – «Соціальні мотиви в поезії М. Емінеску»;

- 1972 – «Життєвий і творчий шлях Михайла Емінеску»;

- 1995 – «Український театр на Кишинівській сцені»;

- 1998 – «Сторінки літопису»;

- 1999 – «Літературний зошит».

Літературний доробок академіка – окрема сторінка його творчості. Автор надавав перевагу прозовим жанрам, зокрема романам і документальним нарисам: 1963 – «Бентежний світанок»; 1985 – «Скривджені долі»; 1986 – «Пам'ять часу»; 1998 – «Сторінки літопису»; 2007 – «На крутих перегонах».

Романи «Бентежний світанок», «Скривджені долі» і «На крутих перегонах» К. Попович написав материнською українською мовою. Це була справді значна подія у творчому житті письменника, адже згадані романи стали його першими українськомовними творами, написаними в Молдавії.

Слово вчителя. Варто зазначити, що романи «Бентежний світанок», «Скривджені долі» і «На крутих перегонах» передають хроніку звичайних літ Хотинського повстання, змальовують основні моменти перебігу подій, відзначаються художнім проникненням і масштабним відтворенням своєрідності природи, побуту і звичаїв, мови й народнопоетичного багатства строкатого за національним складом бессарабського краю. Об'єктивно в романах висвітлено окремі етапи історії Буковини та найважливіші моменти боротьби місцевого люду за землю й волю.

У «Бентежному світанку» автор глибше осмислив та змалював складні процеси, що відбувалися в краї. За широтою відтворення соціальних і морально-етичних проблем, глибиною розкриття й інтерпретації подій і характерів, розлогими картинами життя й побуту бессарабців роман Поповича – якісно новий крок у художньому освоєнні подій Хотинського повстання 1919 року.

Хронологічно роман «Бентежний світанок» охоплює невеликий відтинок часу – від Лютневої буржуазної революції 1917 року до Хотинського повстання у січні 1919-го. У калейдоскопі подій цього періоду утверджується і загартується громадянська свідомість бессарабського трудівника.

Селянином з походження є також один із головних персонажів твору, керівник романковецького повстанського загону Гончар. У романі діють історичні особи, активісти революційної боротьби в Бессарабії – учасник Другого всеросійського з'їзду рад Томах, голова підпільного революційного комітету з підготовки Хотинського повстання Мардар'єв та інші.

❓ Чи відомі вам імена названих історичних осіб?

Слово вчителя. Роман «Бентежний світанок» Костянтина Поповича відразу ж після виходу з друку привернув увагу широкої громадськості, літературної критики, науковців. Він став предметом досліджень для літературознавців, мовознавців, істориків, етнографів. Великими накладками українською, румунською і російською мовами було видано цей твір. За мотивами «Бентежного світанку» на кіностудії «Молдова-фільм» створено повнометражну художню стрічку, а на молдавському телебаченні – серіал із шести частин.

Перегляд уривка з кінофільму «Бентежний світанок». Бесіда.

- Поділіться вашими враженнями від побаченого. Чи такими ви уявляли персонажів і місцевість, де відбуваються події?
- Чи вдалося режисерові відтворити весь колорит твору?
- Чи змогли передати актори особливості характерів персонажів, якими наділив їх автор?

Закріплення навчального матеріалу. Ідейно-художній аналіз роману. Бесіда.

- Визначте тему та основну думку твору. (Тема – боротьба за землю і волю; основна

думка – шлях до волі та землі завжди кривавий.)

• До якого жанру належить твір? Обґрунтуйте свою думку. (За жанром це історичний роман.)

• Назвіть проблеми, які автор порушує у своєму романі. Через які образи розкрито їх? (Основні проблеми: соціальні, побутові, морально-етичні.)

• Якою є композиція роману? Виокремте всі композиційні елементи твору. (Роман складається з чотирьох частин, поділених на розділи. Події розгортаються у хронологічній послідовності. Експозиція – походження назви села Романківці; зав'язка – перша жертва під час розподілу землі; розвиток дій – воєнні дії бессарабських повстанців; кульмінація – розправа над невинними селянами; розв'язка – нове життя під серцем Катерини.)

• Чи наявні в романі позасюжетні елементи? Коли так, то якою є їхня роль у тексті? (Позасюжетні елементи роману: присвята «Світлій пам'яті моєї матері Надії Миколаївні Попович (Гончарюк) з благословінням присвячую. Пам'яті моїх односельців, полеглих за владу...»; авторські відступи: описи кривавих сучинок із ворогом, змалювання переживань героїв, картини природи тощо.)

Робота у групах. Складання характеристик образів твору. Об'єднайтесь у три групи. Схарактеризуйте, покликаючись на текст прочитаного роману, образи твору.

1-ша група – історичні особи роману (Л. Томах, Й. Мардар'єв).

2-га група – чоловічі постаї (Михайло Гончар, Іван Хорошенко).

3-тя група – жіночі образи (Катерина, Таїсія).

Учитель. Найбільше в романі «Бентежний світанок» привертає увагу мовлення героїв, а саме вживання елементів місцевої говірки.

Авторові вдалося зберегти особливості «мовної стихії» північнобессарабського регіону, не копіюючи мовлення

селян, а блискуче, надзвичайно органічно й доречно вводячи окремі елементи місцевих діалектів у словесну тканину твору. Істотна кількість діалектизмів – одна з характерних рис авторського стилю Костянтина Поповича. Відчуті колорит мовлення Сокирянщини дасть нам змогу інсценізація уривка з роману «Бентежний світанок».

Інсценізація епізоду, в якому описано розподіл землі, за попередньо розподіленими ролями.

Ролі:

- Гафина;
- голос із задніх рядів;
- хлопець;
- Якуб Продан;
- баба Килина;
- Павло Зиняк.

Коли Зиняк дійшов до *стигни*, ззаду вже всі перелялися, бо кожен хотів, щоб йому дали ближче до села.

– Ти менше *лізла б в очі*, – кричала Гафина на якусь вродливу молодичку. – Дивно, яка гладка, як маслом змащена, а каже, що далеко їй ходити. Ти на мене глянь, я ж *ледве ноги волочу* та й дітей повна хата.

– А то чого так *розпоросилася*? – не дав їй договорити хтось із задніх рядів.

– Дивися-но, обзивається! – накинулася Гафина на якогось парубка. – *Краще б молоко на гембах витер*, а тоді й *про підтичку* дбав.

– *Відчепися від його голови*, – заступився за хлопця Якуб Продан. – Хлопець навіть *рота на розтуляв*...

– А ти якби сам не такий, то мовчав би, – *завірила вона очі* на Якуба. – Бач, святий, *хоч до образів клади* його. Забув, як ходив мені попід хату, поки собак на тебе не направила?

Продан зніяковів, сердито сплюнув:

– Тобі, жінко, *ряжку* набити б, щоб менше *язиком ляпала*.

– Замовчи вже! – накинулася на неї баба Килина. – Люди не знають, як *до землі допасти*, а тобі тільки б полятися.

– Ви, *бабко*, теж, мабуть, *одного розуму з ним*. Що, я не за землею прийшла?

– Бачу, бачу, що тільки *кундиці на свою голову шукаєш*.

... Гафина залишила Продана і підійшла до Зиняка. Вона ухопила його за рукав і майже зі сльозами благала:

– *Вуйку* Павле, *вуйку* Павле, та ж не забудьте сиріт моїх, бо ж ніхто не набідувався більше, як я. Ось там, коло річки, відріжте мені кусок, бо ж *підмету не вадило* б хоч до дві *пражини*, а то діти *голими хребтами світять*.

Визначення особливостей мовлення героїв роману.

Розкрийте значення діалектизмів*, використаних в уривку. *Стигна* – *кошара*; *розпоросилася* – *народила*; *гемби* – *губи*; *підтичка* – *нижня частина жіночої сорочки, пришиита, звичайно в поясі, до верхньої*; *ряжка* – *обличчя*; *допастися* – *добратися*; *пражина* – *земельна міра*; *підмета* – *шматок землі під посів конопель*.

♦ Прокоментуйте зміст прислів'я *Святий, хоч до образів клади його*.

Робота на картках. Поедняйте фразеологізми, які містить інсценізований уривок, із їхніми значеннями.

	Фразеологізм		Значення
1	лізти в очі	А	бути дуже молодим
2	ледве ноги волочити	Б	багато говорити
3	як маслом змащений	В	сердито подивитися
4	молоко на гембах витерти	Г	створювати проблеми
5	відчепитися від його голови	Д	бути знесиленим
6	рота на розтуляти	Е	перестати комусь набридати, залишити у спокої

* Орієнтовні відповіді подано курсивом.

